

ZAGROŻENIA GEOPOLITYCZNE REGIONU EUROPY ŚRODKOWO- WSCHODNIEJ

GEOPOLITICAL THREATS IN THE CENTRAL AND EASTERN EUROPE REGION

Streszczenie

Niniejszy artykuł pokazuje zmiany, jakie zaszły w regionie Europy Środkowo-Wschodniej za sprawą odradzającej się imperialnej polityki Rosji i jakie one niosą za sobą zagrożenia dla pokoju w Europie (i nie tylko).

Opisuje i charakteryzuje aktualną sytuację tego regionu oraz pokazuje, na jakim etapie budowy międzynarodowej koalicji nowego systemu odpowiedzi na zachowania Rosji są państwa tego regionu oraz Pakt Północnoatlantycki.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, współpraca, sojusze, Unia Europejska, NATO, prognoza

Abstract

This article shows the changes that have occurred in the region of Central and Eastern Europe as a result of Russia's resurgent imperial policy, and what they pose as threats to peace in Europe (and beyond).

It describes and characterizes the current situation in the region and shows at what stage of building an international coalition of a new system of responses to Russia's behavior are the states of the region and the North Atlantic Pact.

Keywords: security, cooperation, alliances, European Union, NATO, forecast

Wstęp

Świat w 2020 roku stanął na rozdrożu. Z jednej strony pojawiło się widmo pandemii koronawirusa uśmiercającego dużą populację ludzi, z drugiej pojawiło się zagrożenie dla krajów Europy Środkowo-Wschodniej za sprawą imperialnej po-

lityki Rosji, która stała się roszczeniowa wobec byłych swych republik, ale także i pozostałych państw słowiańskich.

W przestrzeni geopolitycznej tego regionu mamy do czynienia z „wieloma obawami, świadomością różnorodnych zagrożeń, mających wpływ na bezpieczny byt człowieka¹”. Podejmując działania na rzecz umocnienia bezpieczeństwa państwa obecnie nie można ograniczać się jedynie do własnego terytorium. Zachodzi również konieczność prowadzenia odpowiedniej polityki wewnętrznej i międzynarodowej. Koniecznym staje się prowadzenie aktywności w zakresie budowy i utrzymywania przyjaznych stosunków z państwami ościennymi. Współpraca, zwłaszcza gospodarcza winna dominować w tych działaniach.

Zagadnienia bezpieczeństwa stają się priorytetem wielu państw bez względu na ich wielkość. Zatem obowiązkiem państwa jest kształtowanie tej przestrzeni bezpieczeństwa², która jest „nierozzerwalnie związana ze stabilnością całego systemu międzynarodowego, a przynajmniej jego regionalnego podsystemu”³. W ramach tego procesu państwa winny oddziaływać na innych uczestników stosunków międzynarodowych, aby wzmacniać odporność na zagrożenia bezpieczeństwa narodowego.

W tych wysiłkach nie należy zapominać o zwiększaniu odporności infrastruktury krytycznej oraz budowie systemu rezerw strategicznych. Przygotowanie państwa na odbiór wszelkich zagrożeń musi uwzględniać utrzymanie potencjału zbrojnego i struktur zarządzania kryzysowego, przynajmniej na poziomie odpowiadającym adekwatnym zagrożeniom. W tych działaniach nie należy zapominać o ciągłym doskonaleniu, szkoleniu i przygotowaniu sił zbrojnych, między innymi do realizacji misji pokojowych w ramach międzynarodowych kontyngentów. Ważnym staje się także przygotowanie struktur cywilnych do wspierania obrony państwa oraz podnoszenie zdolności rozpoznania i ochrony przed zagrożeniami bezpieczeństwa państwa⁴. To jedna z podstawowych funkcji państwa. Dotyczy to także Polski i pozostałych krajów regionu Europy Środkowo-Wschodniej.

Nie od dzisiaj wiadomo, że prezydent Rosji Władimir Putin wiezie prym wśród narodów słowiańskich, ale nie tylko. Chcąc utrzymywać dobre stosunki z Kremlem wiele państw przyczyniło się do takiej pozycji prezydenta Rosji.

Siłą mającą wpływ na stan środowiska międzynarodowego jest dostrzegalny chaos. Tworzy go nielegalna migracja, uchodźcy, destabilizacja na Ukrainie, rządy autorytarne na Białorusi. Pośredni, choć niemały wpływ na środowisko bezpie-

---

¹ D. Mierzejewski, *Bezpieczeństwo europejskie w warunkach przemian globalizacyjnych*, Toruń 2011, s. 29.

² Związane jest to z kształtowaniem stabilnego międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa w wymiarze regionalnym i globalnym przez pogłębianie współpracy międzynarodowej, służącej umacnianiu istotnych z polskiej perspektywy instytucji międzynarodowych, rozwojowi przyjaznych stosunków z sąsiadami oraz budowie prestiżu i pozycji międzynarodowej kraju. Patrz: *Strategia rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022*, s. 7-8.

³ T. de Montrbrial, *Działanie i system świata*, Warszawa 2010, s. 219.

⁴ Szerzej Z. Lach, *Geopolityczne aspekty kształtowania przestrzeni bezpieczeństwa państwa*, *Myśl geopolityczna* 08.02.2013

czeństwa Europy Środkowo-Wschodniej ma sytuacja w Afganistanie. „Sytuacja taka może doprowadzić do kryzysu państw narodowych⁵”.

Przykład Ukrainy dowodzi, że bezpieczeństwo nie jest stanem stałym. Mając na uwadze sposób, do którego doszło w tym państwie do kryzysu należy z dużą dozą uwagi monitorować przestrzeń tego regionu, gdyż odradzająca się mocarstwowość Rosji może być bardzo niebezpieczna dla ustabilizowanych państw tej części Europy.

Jeśli uwzględnimy okoliczności, a zwłaszcza bierność wielu państw Europy i Stanów Zjednoczonych włącznie, można przyjąć, że losy państw tego regionu są poważnie zagrożone.

Region Europy Środkowo-Wschodniej w dobie odradzającego się imperium rosyjskiego

Współcześnie wiele państw podejmuje wysiłki na rzecz współpracy i integracji regionalnej, głównie w dziedzinie gospodarki, polityki i bezpieczeństwa.

W kontekście kształtowania przestrzeni bezpieczeństwa państwa w wymiarze regionalnym, nie wystarczy być we wspólnocie, czy w sojuszu militarnym. Należy podejmować starania, by zacieśniać stosunki, zwłaszcza z krajami sąsiednimi. W tym projekcie nie należy pomijać Rosję, choć zapewne wysiłki te będą utrudnione.

„Jeszcze większego znaczenia nabiera kwestia polskiej polityki zagranicznej, zapewnienia w niestabilnej Europie optymalnego bezpieczeństwa, pokoju, a także warunków do realizacji interesów narodowych, w tym rozwoju ekonomicznego, społecznego, kulturalnego, naukowo-technologicznego w bliższym i dalszym otoczeniu międzynarodowym Rzeczypospolitej⁶”.

Są to wyzwania wobec powrotu, zwłaszcza przez Rosję do polityki siły, do jej nieustannego demonstrowania w relacjach z państwami. Obawy Polski dotyczące polityki wewnętrznej i zagranicznej Rosji, ewoluującej w kierunku rewizjonizmu i rozwiązań siłowych są zasadne.

„18 marca 2014 roku Rosja dokonała aneksji części Ukrainy – Autonomicznej Republiki Krymu⁷”.

Świat, zwłaszcza Europa boryka się dzisiaj z wieloma problemami. To między innymi przyczyniło się do łatwego zagarnięcia terytorium innego państwa. Uwaga innych krajów skoncentrowana na własnych problemach dała wyraźny sygnał, że oto bowiem w takiej rzeczywistości można pozwolić sobie na wiele w stosunkach międzynarodowych. Efektem tego było zagarnięcie wschodniej części terytorium Ukrainy, która po dzień dzisiejszy jest obszarem walk separatystów z siłami zbrojnymi Ukrainy.

⁵ D. Mierzejewski, Bezpieczeństwo europejskie w warunkach przemian globalizacyjnych, op. cit., s. 29.

⁶ P. Leszczyński, NATO w epoce postkrymskiej, Gorzów Wielkopolski 2016, s. 8.

⁷ Tamże, s. 7.

Polska ze względu na położenie jest szczególnie narażona na skutki agresywnej polityki Moskwy. Ponadto sąsiedztwo z Obwodem Kaliningradzkim, uznawanym za najbardziej zmilitaryzowany region Europy nabiera szczególnego znaczenia i jest istotnym wyzwaniem dla bezpieczeństwa RP.

Po wybuchu kryzysu na Ukrainie⁸ sytuacja bezpieczeństwa za wschodnią granicą Unii Europejskiej i NATO pozostaje niestabilna. Dynamiczne uwarunkowania w zakresie bezpieczeństwa zmusiły kraje europejskie, w tym członków Grupy Wyszehradzkiej, do zredefiniowania swojej polityki bezpieczeństwa i przystosowania sił zbrojnych oraz przygotowania potencjału militarnego do nowych wyzwań. Niektóre państwa członkowskie NATO przyspieszyły programy modernizacji swoich sił zbrojnych, albo wprowadziły zupełnie nowe.

Członkostwo Polski w NATO oraz Unii Europejskiej nie zwalnia z obowiązku podejmowania wysiłków na rzecz utrzymywania własnych zdolności do obrony.

W strefie wpływów Rosji i Niemiec znajduje się między innymi Polska, Ukraina, Białoruś i Litwa. Białoruś pozostaje w silnych związkach z Rosją, a Polska i Litwa ze względu na członkostwo z Unią Europejską. Pozycja Ukrainy jest najbardziej skomplikowana.⁹ Działania poszczególnych krajów Europy Środkowej i Wschodniej różnią się w zakresie wdrażania nowej polityki obronnej oraz spełniania ich indywidualnych zobowiązań.

„Podejmowane na wschodzie wysiłki na rzecz stworzenia wspólnego obszaru stabilności, dobrobytu, demokracji i praworządności w krajach leżących między Unią Europejską, a Rosją, spotkały się ze zdecydowanym sprzeciwem ze strony Rosji¹⁰”.

Władca Kremla toczy wojnę z Zachodem. „Jej celem jest zdobycie strategicznej przewagi nad polityczną przestrzenią euroatlantycką. Jednocześnie, prowadzenie agresywnej, ofensywnej i mocarstwowej polityki poza granicami kraju gwarantuje Putinowi przetrwanie i utrzymanie jego reżimu w Rosji¹¹”.

Realizując swoje ekspansywne i imperialne cele, Rosja wykorzystuje aparat wywiadowczy i bezpieczeństwa, dyplomacji oraz armii, jak również państwowych i prywatnych przedsiębiorstw (na czele z sektorem energetycznym), instytutów naukowych i naukowo-badawczych.

Rosja stanowi potencjalną groźbę destabilizacji, zwłaszcza w krajach byłego ZSRR oraz byłego bloku. Stabilizacja tej części Europy jest szczególnej wagi.¹² Priorytetowymi terenami działania Rosji są Europa Środkowa oraz Bałkany Za-

⁸ Szerzej problematykę dotyczącą tego subregionu przedstawiają D. Kubaczyk, M. Żyła, *Bezpieczeństwo subregionu Europy Środkowej i Wschodniej w kontekście konfliktu na Ukrainie*, Warszawa 2016.

⁹ A. Janociński, *Wschodni sąsiedzi Polski, a bezpieczeństwo Europy w myśli politycznej Juliusza Mieroszewskiego* [w:] *Humanities and Social Sciences*, Rzeszów 2014, s. 121.

¹⁰ Raport – Światowe tendencje do 2030 r.: Czy UE jest w stanie sprostać przyszłym wyzwaniom?, Luksemburg 2017, s. 73.

¹¹ G. Małecki, *Rosja zdobędzie Europę Środkową? Analiza*, Skaner Defence24, 2018

¹² P. Wandycz, R. Pipes, *Dwugłós o NATO*, Portal Arcana, 2011 (rozmowa wybitnych znawców Rosji i Europy Wschodniej o perspektywach rozwoju Sojuszu Północnoatlantyckiego).

chodnie, uznawane przez elity polityczne reżimu Putina za strategiczne przedpole imperium.

Intensywny rozwój technologii zbrojeniowych w Rosji, a zwłaszcza rozwijanie systemów „Anti-Access/Access Denial” (A2/AD)¹³, może utrudniać napływ wzmocnienia sojuszniczego dla państw Europy Środkowo-Wschodniej zapewniając lokalną rosyjską przewagę militarną Rosji. Jest to o tyle istotne, że nuklearne odstraszenie, (czyli najważniejszy czynnik, na jaki liczą państwa członkowskie w wyniku obowiązywania art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego) byłoby bardzo trudne do wykorzystania w konfliktach XXI wieku. Parasol atomowy okazuje się nieprzydatny w starciu z taktyką lokalnych, szybkich uderzeń o małej intensywności.

Błędem było przekazanie Rosji przez Białoruś rakiet z głowicami nuklearnymi w latach 90. W zamian za zrzeczenie się statusu mocarstw atomowych Białoruś i Ukraina uzyskały gwarancję nienaruszalności granic. To jednak znacząco zmieniło architekturę siły w tym regionie.

Obszarem szczególnie zagrożonym ze strony ekspansywnej działalności reżimu Putina jest bezpieczeństwo energetyczne Polski. Wieloletnie inwestycje Moskwy w budowę infrastruktury energetycznej uzależniły Europę od dostaw jej surowców energetycznych.

Zakładając scenariusz, że Rosja zdecydowałaby się na lokalny konflikt z NATO, kraje bałtyckie, w tym Polska byłyby jednym z celów jego militarnej agresji. Nie bez znaczenia ma tu położenie Obwodu Kaliningradzkiego.

Wartym podkreślenia dla krajów członkowskich jest fakt, iż członkostwo w NATO czyni politykę obronną zależną od polityki Sojuszu, jako całości, a zagrożenie bezpieczeństwa sojuszników musi być traktowane, jako zagrożenie własnego bezpieczeństwa¹⁴.

Wspólnota europejska zмага się obecnie z kilkoma kryzysami, choćby napływem imigrantów z Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej, wojną hybrydową Rosji z Ukrainą, czy kryzysem tożsamości europejskiej, który związany jest z integracją europejską.

Ponadto dostrzega się w ostatnich latach, iż niektóre kraje Europy Środkowej skutecznie przyciągają dużą liczbę imigrantów, co łagodzi presję demograficzną i braki podaży na rynku pracy z jednej strony, z drugiej zwiększa niebezpieczeństwo Europejczyków.

Głównym narzędziem oddziaływania w krajach postsowieckich, tj. Estonii i Łotwie jest bardzo liczna mniejszość rosyjska bądź silnie zrusycyzowane grupy

¹³ Rosyjskie zdolności w zakresie środków izolowania pola walki. Założeniem tej koncepcji jest uniemożliwienie przeciwnikowi wejścia w teatr działań za pomocą środków rażenia dalekiego zasięgu oraz pozbawienie go swobody działań na tym teatrze, przy pomocy środków krótszego zasięgu. Do realizacji zadań z zakresu A2/AD używa się, zatem całej gamy pocisków typu ziemia powietrze, przeciwokrętowych pocisków balistycznych i manewrujących, min, czy dronów. (<https://docplayer.pl/117503086-Rosyjskie-zdolnosci-w-zakresie-srodkow-izolowania-pola-walki-a2ad-wnioski-dla-nato.html>)

¹⁴ Szerzej: A. Kamiński, *Polityka bez strategii. Bezpieczeństwo Europy Środkowo-Wschodniej i Polski w perspektywie ładu globalnego*, Warszawa 2008

ludności zamieszkującej wschodnią część Ukrainy, czy Białoruś. Dla Kremla stanowią one tradycyjną bazę werbunkową działań wywiadu, a także zaplecze do budowy ugrupowań politycznych finansowanych i kierowanych z Moskwy. Natomiast tradycyjnym narzędziem w arsenale imperium rosyjskiego od niepamiętnych czasów pozostają mniejszości narodowe oraz konflikty etniczne i religijne wewnątrz państw bądź na pograniczu między nimi.

Oceniając perspektywy powodzenia wysiłków podejmowanych przez Rosję, wydaje się, że szanse na przeciągnięcie przez nią krajów Europy Centralnej i Bałkanów do swojej orbity wpływów mogą być realne.

Międzynarodowy system odpowiedzi na zachowania Rosji

Obecność i aktywność mocarstw regionalnych należy do głównych czynników kształtujących region międzynarodowy Europy Środkowo-Wschodniej.

Sojusz Północnoatlantycki jest dla Polski podstawową gwarancją bezpieczeństwa w różnych jego wymiarach. Jest również kolejnym, obok np. ONZ, OBWE, czy Rady Europy, forum dyplomacji wielostronnej, istotnej dla wzmacniania naszej pozycji międzynarodowej.

„Celem każdego sojuszu jest wzmocnienie siły państwa, które kalkuluje swoje niewielkie możliwości w staraniach o osiągnięcie pozytywnych rezultatów w starciu z niebezpieczeństwem płynącym ze strony innego państwa¹⁵”. Powinny być to zabiegi realizowane przez wszystkich członków sojuszu współmiernie do możliwości danego państwa charakteryzujące się odpowiedzialnością za bezpieczeństwo przestrzeni międzynarodowej.

„Niezależnie od kosztów ekonomicznych udział w sojuszach wiąże się także z innymi czynnikami ryzyka. Jedno z nich może wiązać się z ograniczeniem, a nawet utratą suwerenności na rzecz sojusznika, albo ich większej grupy¹⁶”. Udział naszych sił zbrojnych w wojnie prewencyjnej, czy misjach przeciw terrorystom spowodował duże zagrożenie terytorium naszego kraju.

„Tworzenie ugrupowań oraz powoływanie sojuszy jest jednym z podstawowych instrumentów polityki zagranicznej państw, gdyż za ich pomocą wzmacniają one swój potencjał polityczny, militarny oraz ekonomiczny, współpracują z innymi państwami i zabezpieczają swoje żywotne interesy wobec państw trzecich¹⁷”.

Polityka Rosji jest także cenzurowana przez przedstawicieli opozycji wobec Cara Pupina.

Cenzor – Anna Politkowska, twierdzi, że „Putin nie cofnie się przed niczym, żeby uciszyć swoich krytyków¹⁸”. Rosyjska dziennikarka zwraca uwagę na totalną kontrolę społeczeństwa rosyjskiego przez służby Putina.

---

¹⁵ B. Balcerowicz, Wybrane problemy obronności państwa. Materiał studyjny, Warszawa 2002, s. 45.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ M. Hagmajer, Sojusz za broń. Dwustronne porozumienia sojusznicze USA 1950-1978, Warszawa 1979, s. 5.

¹⁸ A. Politkowska, Rosja Putina, Warszawa 2012

Znaczącym jest fakt, że w Europie Środkowo-Wschodniej istnieją rozbieżne stanowiska w kwestii, czy utrzymać jednobiegunowy ład globalny – z dominującą pozycją USA. W tym regionie przeważa pogląd, że obecny ład jest niestabilny i podlega ciągłym przeobrażeniom.

Kraje Europy Środkowo-Wschodniej nie wykazują aspiracji do roli mocarstwa światowego, choć w bezpośrednim sąsiedztwie tego regionu są państwa o dużych ambicjach i tradycjach imperialnych, do których można zaliczyć Rosję.

Obecnie kraje Europy Środkowo-Wschodniej nie stoją w obliczu jednego, jasno określonego zagrożenia, ale mają przed sobą wiele wyzwań wynikających ze zmieniającego się ładu międzynarodowego.

„Brak jednego, jasno określonego zagrożenia przekłada się na problemy związane z osiągnięciem konsensusu między krajami środkowoeuropejskimi w kwestii określenia najbardziej korzystnego porządku światowego dla tego regionu. Wiąże się też z małą spójnością tych państw na scenie międzynarodowej¹⁹”.

Polityka sąsiedztwa i ochrona granic stanowią klucz do zapewnienia bezpieczeństwa. Ma to istotne znaczenie, choćby w dobie kryzysu migracyjnego „Ścisła współpraca z krajami pochodzenia imigrantów dotycząca kontroli przepływów migracyjnych jest jednym z głównych zadań polityki migracyjnej Unii²⁰”.

Dla Europy zmagającej się z migracją, zwłaszcza z Ukrainy, to bardzo niekorzystna sytuacja, zarówno polityczna i humanitarna. Ponadto nie bez wpływu na tą sytuację mają wydarzenia na Bliskim Wschodzie, zwłaszcza w Syrii, a także w Afryce Północnej. To wielkie wyzwanie dla Europy zmagającej się z falą uchodźców i migracyjną.

Jeżeli w tych wyzwaniach uwzględnimy także fakt, że intencją Rosji jest kontynuowanie agresywnej polityki jednoczenia terytoriów poradzieckich, co oznaczałoby, że jednym z kolejnych posunięć może być zajęcie państw bałtyckich (Łotwy, Estonii i Litwy lub jednego z nich) połączone z zamiarem utworzenia korytarza przez Litwę, który połączyłby Obwód Kaliningradzki z Białorusią, to takie założenie powinno oznaczać dla NATO konieczność wzmocnienia własnych sił wojskowych w Europie Środkowej i Wschodniej. Konieczność ta wynika z poczucia niepewności i zagrożenia w państwach brzegowych NATO, jak i rażącej dysproporcji między siłami NATO, a Rosji w regionie.

Myślą przewodnią Raportu²¹ z 2014 roku jest wykazanie, że w Europie Środkowo-Wschodniej pogłębia się nierównowaga potencjałów między NATO, a Rosją, a względna słabość na wschodniej flance NATO jest swoistym zaproszeniem dla Rosji, aby w dalszym ciągu uprawiała politykę faktów dokonanych.

¹⁹ Szerzej: A. Orzelska, *Bezpieczeństwo Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie ładu globalnego ze szczególnym uwzględnieniem roli Polski*, Warszawa 2013

²⁰ M. Lesińska, T. Stępniewski, *Specyfika wschodniej granicy Unii Europejskiej z perspektywy bezpieczeństwa i rozwoju*, POLITEJA Nr 2 (41) Kraków 2016, s. 11.

²¹ Raport „Bezpieczeństwo Europy Środkowej po aneksji Krymu: wzmocnienie flanki wschodniej NATO” – opublikowany przez amerykański think-tank Center for European Policy Analysis 25 marca 2014 r. (<https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/5454,Raport-Bezpieczenstwo-Europy-Srodkowej-po-aneksji-Krymu-wzmocnienie-flanki-wscho.html>)

Przywołaną aneksję Krymu przez Rosję, NATO powinno rozpatrywać nie tylko, jako demonstrację siły militarnej i lekceważenie umów międzynarodowych, lecz przede wszystkim, jako przejaw prowadzenia polityki faktów dokonanych w sferze dyplomatycznej i wojskowej. Na agresywne intencje Rosji najwyraźniej wskazuje właśnie polityka faktów dokonanych, której skutki najboleśniej dotknąć mogą państwa najbardziej wysunięte na wschód – twierdzą analitycy Raportu..

Siły Zbrojne, jakimi dysponują państwa NATO w regionie są relatywnie słabe. Wyjątkiem wydaje się być Polska, której wydatki na zbrojenia znacznie przekraczają średni poziom europejski, lecz jej potencjał ludzki i militarny wydaje się być wątpliwy. Obszary graniczne NATO w Europie Środkowo-Wschodniej, mimo, że uznać je można za najbardziej zagrożone, charakteryzują się najniższym poziomem możliwości obrony w razie ataku ze wschodu, ponieważ:

- „posiadają nieproporcjonalnie mało żołnierzy; połączone siły zbrojne NATO mogą dysponować ok. 3 mln żołnierzy, (z czego połowa w Europie), ale tylko mniej niż 10 proc. znajduje się w Europie Środkowo-Wschodniej.
- Rosja, choć słabsza od NATO jest wyraźnie silniejsza od państw sojuszniczych regionu; szacuje się, że jej wydatki obronne sięgają 4,5 proc. PKB podczas, gdy Europa Środkowa deklaruje na ten cel średnio 1,1 proc.”²².

Inną kwestią jest to, czy narody poszczególnych państw, doświadczone historią są w takim samym stopniu zainteresowane obroną swojego kraju? Pojawia się coraz więcej postaw obojętności wobec tej kwestii. O tym zjawisku sygnalizowało już wielu ekspertów bezpieczeństwa narodowego i przedstawicieli środowisk naukowych.

W Polsce, Centrum Badań Opinii Społecznej już w 2008 roku w Komunikacie *Rozumienie patriotyzmu* wskazywało stanowisko Polaków w tej kwestii. Badani wskazali tylko w 5 proc. potrzebę poświęcania się dla państwa i podporządkowania prywatnych interesów dobru kraju. Zaledwie 11 proc. była gotowa podjąć walkę o swój kraj. Niewątpliwie wpływ na taką postawę ma niewłaściwie prowadzona polityka zagraniczna, w której mało jest aspektów dotyczących zabiegów o dobrosąsiedzkie relacje, a także egzystencja młodzieży wyposażonej w nowoczesne technologie, funkcjonującej w wirtualnym świecie, w którym postawa patriotyczno-obronna jest dla nich abstrakcją.

Wyniki tych badań winny być przestrożą dla rządzących, którzy powinni wykazywać dużą rezerwę wobec Rosji, która początkowo wykazywała chęć przyjęcia wzorów zachodnich i dawała nadzieję na demokratyzację państwa i tym samym przewidywalnego sojusznika Zachodu. Tęsknota utraty mocarstwa okazuje się silniejsza wobec racjonalnego rozsądku.

---

²² Tamże.

Prognoza rozwoju sytuacji w Europie Środkowo-Wschodniej

Polska, jak i inne kraje regionu Europy Środkowo-Wschodniej muszą uwzględnić zagrożenie, jakie czyha za miedzą. Zagrożenie to w obliczu nieprzewidywalnej polityki przywódcy Rosji jest realne, czego dowodem jest agresywna polityka Putina wobec Ukrainy, który chcąc osiągnąć cel nie cofnie się przed nikim. Bierna postawa USA, czy innych krajów wobec aneksji Krymu daje przyzwolenie do takich działań. Tego typu działania są niebezpieczne dla niepodległości krajów tego regionu.

Warto byłoby, aby politycy zaczęli to dostrzegać. Fakt bycia w sojuszach nie zwalnia ich z obowiązku prowadzenia polityki łągodzącej stosunki międzynarodowe. Dotyczy to zwłaszcza Polski, która wstępując do NATO i Unii Europejskiej przyjęła zaostroszony dyskurs polityczny wobec Rosji i jest on utrzymywany po dzień dzisiejszy.

„Jeśli Putin, tracąc grunt pod nogami, uzna, że jedynym sposobem na zachowanie władzy jest wywołanie naprawdę poważnego kryzysu, zrobi to – Wciąż mamy nadzieję, że straci władzę, zanim zrobi coś okropnego. Jeśli dopisze nam szczęście, tak właśnie będzie. Jeśli nie, napięcia mogą osiągnąć poziom przekraczający nasze wszelkie oczekiwania²³” – podkreśla Anna Applebaum.

Jej zdaniem „wstrzemięźliwa reakcja świata na konflikt w Donbasie podyktowana jest obawą przed użyciem broni atomowej. Gdyby to nie Rosja, ale Albania najechała Ukrainę, natychmiast wysłalibyśmy pomoc. Jednym z głównych powodów, dla których tego nie robimy, nie jest słabość, lecz strach przed użyciem przez Rosjan broni atomowej, czym zresztą Putin nieustannie grozi²⁴” – twierdzi dziennikarka. W jej ocenie „Europa rozpaczliwie potrzebuje *wspólnej polityki zagranicznej* i prawdopodobnie – obronnej, która uzupełniałaby działania NATO i była z nimi skoordynowana (...). Marnuje czas na ustanawianie absurdalnych, drobiazgowych przepisów i wspólną walutę, na którą część państw jest całkowicie nieprzygotowana²⁵”.

Wnioskować należałoby, aby na ten nowy, niestabilny czas Europa powinna poszukać nowego przywództwa, tym bardziej, że prognozy dotyczące Unii wskazują na konieczność napływu imigrantów z państw trzecich. Nie należy zapominać, że gospodarka jest coraz bardziej uzależniona od miejsc pracy wymagających wysokich kwalifikacji. Należałoby także przewidywać, że będziemy mieli do czynienia ze wzrostem zapotrzebowania na pracowników z wyższym wykształceniem. Uwzględniając dodatkowo tendencje starzejącego się społeczeństwa w wieku produkcyjnym przyjmowanie imigrantów będzie koniecznością, którzy postrzegani są, jako wsparcie dla rynku pracy i rozwoju przedsiębiorstw z jednej strony, z drugiej, jako zagrożenie dla bezpieczeństwa tych państw.

²³ Wywiad z amerykańską dziennikarką Anną Applebaum dla „Kultury Liberalnej” (8 kwiecień 2015). (wiadomosci.onet.pl/kraj/anne-applebaum-jesli-putin-straci-grunt-pod-nogami-moze-wywolac-naprawde-powazny/tymvrxr)

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże.

Problemy, z jakimi zmagają się w ostatnich latach Unia Europejska, między innymi, kryzysami finansowymi, a także ostatnio kwestia konfliktu na Ukrainie, dają podstawę Amerykanom do twierdzenia, iż jedność i solidarność państw Unii Europejskiej, a więc jej podstawowe zasady, ulegną osłabieniu. Unia będzie bardziej podzielona oraz będzie działała w sposób bardzo ograniczony. Nie wyklucza się także scenariusza rozpadu Unii²⁶.

Konflikt rosyjsko-ukraiński wpłynie na wewnętrzny podział państw wśród członków Unii Europejskiej. Będzie to grupa państw Europy Środkowo-Wschodniej, które silniej niż pozostałe będą odczuwać rosyjskie zagrożenie oraz inaczej niż inne upatrywać potrzeby Unii Europejskiej w zakresie polityki wschodniej. Może na tej linii dochodzić do niezrozumienia pewnych zjawisk na głównym forum w Brukseli.

W świetle aneksji Krymu autorzy Raportu²⁷ uznali za prawdopodobne, że Rosja może podjąć próbę dalszego wtargnięcia na terytorium Ukrainy. W takiej sytuacji za najważniejsze posunięcie uznali zwiększenie liczebności żołnierzy amerykańskich w regionie, wzmacnianie obrony powietrznej i przeciwrakietowej oraz ewentualne umieszczenie taktycznej broni atomowej w Europie Środkowo-Wschodniej.

Niepodjęcie takich kroków zapobiegawczych Rosja potraktuje, jako przejaw słabości NATO i zaproszenie do kontynuowania polityki faktów dokonanych.²⁸

Konkretne propozycje autorów analizy ujętej we wspomnianym Raporcie dotyczą:

- zwiększenia liczebności żołnierzy amerykańskich w regionie,
- rozbudowy przez NATO systemów „Anti-Access/Access Denial” dla Europy Środkowo-Wschodniej,
- wzmocnienia obrony powietrznej i przeciwrakietowej w regionie (tymczasowe umieszczenie w Polsce baterii rakiet Patriot),
- budowy kolejnych centrów doskonalenia w regionie,
- lepszego wykorzystania środkowoeuropejskich poligonów (przeniesienie do Polski siedziby Joint Multinational Readiness Center),
- przeniesienia do Europy Środkowo-Wschodniej centrum dowodzenia wojsk lądowych NATO,
- rozważenie możliwości rozmieszczenia w regionie taktycznej broni nuklearnej.

Walka o wpływy wewnątrz Rosji oraz między Rosją, a Zachodem będzie trwała nadal²⁹. Przywódcy służb specjalnych zaangażowani w gospodarkę rosyjską także znacznie stracą kontrolę nad tym, co się dzieje w Rosji. Stwarza to poważne zagro-

²⁶ Zob. Prognoza sytuacji międzynarodowej w Europie wg. Agencji STRATFOR na lata 2015-2025

²⁷ Zob. Raport „Bezpieczeństwo Europy Środkowej po aneksji Krymu: wzmocnienie flanki wschodniej NATO” op. cit.

²⁸ Tamże.

²⁹ Raport – Światowe tendencje do 2030 r.: Czy UE jest w stanie sprostać przyszłym wyzwaniom? op. cit., s. 73.

żenie globalne, ponieważ Rosja posiada znaczny arsenał nuklearny rozmieszczony na terytorium całego państwa³⁰.

W obliczu tak zarysowanej perspektywy wymierne korzyści przyniesie strategiczne partnerstwo naszego kraju z USA. Globalnemu liderowi będzie zależało, aby wzmacniać pozycję Polski. Wobec tak rozwijającej się sytuacji, to Polska przejmie rolę lidera, przynajmniej na obszarze Europy Środkowo-Wschodniej. Obecnie jest orędownikiem większej dyslokacji wojsk amerykańskich na terytorium naszego kraju.

Stany Zjednoczone najprawdopodobniej wymogą na Europie – za sprawą przeglądu własnych priorytetów i polityk – przejęcie większej odpowiedzialności za bezpieczeństwo³¹. Unia Europejska w obliczu dywersyfikacji zagrożeń – takich jak terroryzm, destabilizacja sytuacji na jej granicach, eskalacja przemocy lub innych form przymusu – oraz ewentualnego odnowionego klasycznego zagrożenia – zależnego od rozwoju sytuacji w Rosji – nie będzie w stanie bronić swoich interesów.

Te wyzwania spowodują, że Unia Europejska wyposaży się w narzędzia z zakresu polityki i sprzęt wojskowy niezbędne do wywiązania się z tych nowych obowiązków. Nie może sobie dłużej pozwalać na skupianie się głównie na jej problemach wewnętrznych. Wyzwania zewnętrzne naruszają jej granice.

Istotnym problemem Unii Europejskiej będzie strefa wolnego handlu. Problem może pojawić się z wypracowaniem jednej, wspólnej dla wszystkich państw polityki handlowej. Doprowadzi to do powstawania nacjonalizmów oraz ugrupowań i nastrojów eurosceptycznych.

Prawdopodobne jest, że w 2030 r. NATO i Stany Zjednoczone będą pozostawać ostatecznym gwarantem bezpieczeństwa Unii Europejskiej.

Według Stanisława Kozieja³² w perspektywie czasowej kilku lat, można zidentyfikować trzy:

- utrzymywanie się lub nasilenie neozimnowojennej konfrontacji,
- zwrot w kierunku chłodno-pokojowej, zdroworozsądkowej kooperacji,
- najbardziej katastroficzny i niechciany – wojny gorącej.

Jeśli Zachód nie będzie w stanie podjąć skutecznego kontrdziałania, to Rosja uwierzy w sens podejmowania bardziej ryzykownych kroków.

I to wszystko może dzieć się w przestrzeni międzynarodowej, gdzie sytuacja na świecie staje się coraz bardziej skomplikowana i niepewna. Takie czynniki, jak:

- stałe słabnięcie potęgi Zachodu,
- wzrost znaczenia rywalizujących krajów azjatyckich, przede wszystkim Chin,
- eskalacja napięć politycznych i konfliktów na Bliskim Wschodzie i ewentualnie w Azji,
- możliwe gruntowne przetasowanie układu sił wokół Rosji, Chin i na Bliskim Wschodzie,

³⁰ Tamże.

³¹ Tamże, s. 79.

³² S. Koziej, Nowa zimna wojna na wschodniej flance – scenariusze dla rozwoju środowiska bezpieczeństwa państw Europy Środkowo-Wschodniej, PULASKI POLICY PAPER nr 3/2019

mogą tworzyć atmosferę braku bezpieczeństwa i konfliktu, przypominając momenty zwrotne z początku XX wieku.

Podsumowanie

Podjęte w artykule rozważania dotyczące zmian, jakie zaszły w Europie Środkowo-Wschodniej w wyniku imperialnej polityki Rosji mają uświadomić społeczności o zagrożeniu utraty suwerenności.

Państwo funkcjonuje w bliższym i dalszym otoczeniu międzynarodowym mającym wpływ (często ograniczony, ale jakiś) na tworzenie się i funkcjonowanie różnych uwarunkowań dotyczących bezpieczeństwa, jak i gospodarki narodowej.

Aspekty: polityczny i militarny będą najważniejsze w budowie i kształtowaniu międzynarodowej przestrzeni bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej.

Autor ma nadzieję, że niniejsze opracowanie daje ogólny pogląd na polityczne i militarne zagrożenie państw funkcjonujących w analizowanej przestrzeni bezpieczeństwa, jednak zdaje sobie sprawę z potrzeby bardziej szczegółowej interpretacji bezpieczeństwa tego regionu z uwzględnieniem mocarstwowych ambicji Kremla. Wymaga ono dalszych analiz, by na ich podstawie prognozować zagrożenie dla poszczególnych państw ze strony Rosji i aby wypracowywać skuteczne instrumenty neutralizujące te działania.

Bibliografia

1. (<https://docplayer.pl/117503086-Rosyjskie-zdolnosci-w-zakresie-srodkow-izolowania-pola-walki-a2ad-wnioski-dla-nato.html>)
2. (<https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/5454,Raport-Bezpieczenstwo-Europy-Srodkowej-po-aneksji-Krymu-wzmocnienie-flanki-wscho.html>)
3. Raport „Bezpieczeństwo Europy Środkowej po aneksji Krymu: wzmocnienie flanki wschodniej NATO” – opublikowany przez amerykański think-tank Center for European Policy Analysis 25 marca 2014 r.
4. Balcerowicz B., Wybrane problemy obronności państwa. Materiał studyjny, Warszawa 2002.
5. de Montrbrial T., Działanie i system świata, Warszawa 2010.
6. Hagmajer M., Sojusz za broń. Dwustronne porozumienia sojusznicze USA 1950-1978, Warszawa 1979.
7. Janociński A., Wschodni sąsiedzi Polski, a bezpieczeństwo Europy w myśli politycznej Juliusza Mieroszewskiego [w:] Humanities and Social Sciences, Rzeszów 2014.
8. Kamiński A., Polityka bez strategii. Bezpieczeństwo Europy Środkowo-Wschodniej i Polski w perspektywie ładu globalnego, Warszawa 2008.
9. Koziej S., Nowa zimna wojna na wschodniej flance – scenariusze dla rozwoju środowiska bezpieczeństwa państw Europy Środkowo-Wschodniej, PULASKI POLICY PAPER nr 3/2019.
10. Kubaczyk D., Żyła M., Bezpieczeństwo subregionu Europy Środkowej i Wschodniej w kontekście konfliktu na Ukrainie, Warszawa 2016.

11. Lach Z., Geopolityczne aspekty kształtowania przestrzeni bezpieczeństwa państwa, *Myśl geopolityczna* 08.02.2013.
12. Lesińska M., Stępniewski T., Specyfika wschodniej granicy Unii Europejskiej z perspektywy bezpieczeństwa i rozwoju, *POLITEJA* Nr 2 (41) Kraków 2016.
13. Leszczyński P., NATO w epoce postkrymskiej, Gorzów Wielkopolski 2016.
14. Małecki G., Rosja zdobędzie Europę Środkową? Analiza, *Skaner Defence24*, 2018.
15. Mierzejewski D., Bezpieczeństwo europejskie w warunkach przemian globalizacyjnych, Toruń 2011.
16. Orzelska A., Bezpieczeństwo Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie ładu globalnego ze szczególnym uwzględnieniem roli Polski, Warszawa 2013.
17. Politkowska A., Rosja Putina, Warszawa 2012.
18. Prognoza sytuacji międzynarodowej w Europie wg. Agencji STRATFOR na lata 2015-2025.
19. Raport – Światowe tendencje do 2030 r.: Czy UE jest w stanie sprostać przyszłym wyzwaniom?, Luksemburg 2017.
20. Strategia rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022.
21. Wandycz P., Pipes R., Dwugłós o NATO, Portal Arcana, 2011.

